

pedagogika o'z rivojining individual trayektoriyasini saqlab qolishi hamda boshqa fanlarning tushuncha va kategoriyalaridan o'rinsiz foydalanish hisobiga uning tushunarsiz va murakkablashuviga olib kelmaslik;

global planetar muammolarni hal etish uchun shaxslararo, millatlararo va davlatlararo munosabatlarni insonparvarlashtirish va ahloqiy meyorlarning to'liq ta'minlanishiga doir ilmiy-tadqiqotlarni amalga oshirish [5; 33-b.].

Xulosa qilib aytganda, pedagogika fanlarini rivojlanishi fanlararo aloqadorliklar natijasiga bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Атоева Н., Салаева М., Ҳасанов С. Умумий педагогика. Ўқув қўлланма. – Тошкент: Фан ва технологиялар, 2013. – 860 б.

2. 1.4. Система педагогических наук (отрасли и разделы). Электрон ресурс: 1.4. Система педагогических наук (отрасли и разделы) (studfile.net). Дата обращения: 18.09.2023.

3. 1.5. Связь педагогики с другими науками. Электрон ресурс: 1.5. Связь педагогики с другими науками (studfile.net). Дата обращения: 18.09.2023.

4. Отрасли педагогики: характеристики. Электронный ресурс: Отрасли педагогики: характеристики и методы обучения. Дата обращения: 18.09.2023.

5. “Педагогиканинг тараққиёт тенденциялари ва инновациялари” модули бўйича ўқув-услубий мажмуа. – Тошкент, 2017. – 295 б.

JADID MA'RIFATPARVARI AVLONIY IJODIY MEROSI

Mirzayeva F.O., TDPU dotsenti
Darobov R.R., TDPU talabasi, O'zbekiston

Annotatsiya. Ushbu maqola ma'naviy-ma'rifiy tarbiya g'oyasining targ'ibotchisi, jadid ma'rifatparvari Abulla Avloniyning ilm ma'rifat yo'lida olib borgan ilmiy-ijodiy faoliyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: adib, ma'rifat, madaniyat, maktab, ta'lim, tarbiya, teatr, pedagog, san'at, xalq.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning “Ma'rifatparvar jadidchilik harakati namoyandalarini mukofotlash to'g'risida”gi farmoniga binoan, Vatanimiz tarixining g'oyat murakkab davrida – XX asr boshlarida o'zining ma'rifatparvarlik faoliyati va fidokorona xizmatlari bilan milliy ta'lim-tarbiya tizimini yaratish hamda yurtimiz istiqloli, xalqimizning ozodligi va erkinligi, kelajak avlodlarning obod va farovon hayotini ta'minlashga qo'shgan beqiyos hissasini inobatga olib, o'zbek xalqining san'ati va adabiyoti hamda milliy madaniyatini, xalq ta'limi ishlarini yo'lga qo'yishda katta xizmatlar qilib kelgan ma'rifatparvar adib, pedagog, jamoat arbobi Abdulla Avloniy «Buyuk xizmatlari uchun» ordeni bilan mukofotlandi.

Abdulla Avloniy o'zbek ziyolilari ichida birinchilardan bo'lib, o'zbek xalq teatrini professional teatrga aylantirish uchun 1913 yilda «Turon» nomi bilan teatr truppasini tashkil qiladi. Biroq bu truppaning professional teatrga aylanishi uchun katta to'siqlar bor edi. Bu to'siqlarning asosi Chor hukumati edi, nima uchun chor hukumati bunga qarshilik qilganini barchamiz juda yahshi bilamiz, ammo adibning vatanparvarligi o'z faoliyatida muhabbati oldida, bu cheklovlar hech ham to'siq bo'la olmadi.

Chor hukumatining mustamlakachilik siyosati xalqning ijtimoiy ongining uygʻonishiga yordam koʻrsatuvchi teatrlarning barcha shakllariga qarshi edi. Teatrda ana shunday salbiy munosabatda boʻlgan bir paytda Avloniyning teatr truppasini tashkil qilish va ijtimoiy mazmundagi pyesalarni sahnalashtirishi uning xalq maʼrifati yoʻlidagi zoʻr jasorati edi. Abdulla Avloniy bunday katta ishni oʻz teatr jamoasi bilan uddalashga erishgan va ular insonlarga maʼnaviyat urugʻlarini sochishga ularning asil kimning avlodlari ekanligini eslashga yana bir katta dastak boʻlgan.

Avloniy truppa uchun “Advokatlik osonmi?”, “Pinak”, “Ikki muhabbat”, “Portugʻoliya inqilobi” kabi drammlar yozdi, “Uy tarbiyasining bir shakli”, “Xiyonatkor oilasi”, “Badbaxt kelin”, “Jaholat”, “Oʻliklar” kabi sahna asarlarini tatarcha va ozarbayjonchadan tarjima qiladi” Ammo bu asarlar nashr qilinmadi adib oʻz aoliyatidan ortga chekinmadi va doimo ilm yoʻlida jonbozlikda etakchilik qildilar. 1916 yili ozarbayjonlik mashhur aktyor Sidqiy Ruhillo Toshkentga kelib, “Turon” trupпасi bilan birga “Layli va Majnun” spektaklini qoʻyadi. Avloniy bu spektaklda Qaysning otasi rolini ijro etadi. Truppa aʼzolari bilan Avloniy 1914-1916 yillari Fargʻona vodiysida gastrollarda boʻladi. 1914-1915 yillarda Advakat Ubaydulla Xojayev bilan “Sadoyi Turkiston” gazetasida hamkorlik qildi. Gazetadag sheʼr va maqolalar Abdulla Avloniyning qalamiga mansub etid va ular tezda katta mavqeʼ va eʼtibor qozondi. Abdulla Avloniy 1917 yil toʻntarishiga qadar Turkistonda juda katta ijtimoiy maʼrifiy ishlarni amalga oshirgan jadidlar harakatining koʻzga koʻringan namoyandaligidan edi.

Adib oʻz faoliyatini barchaga etishiga barcha maʼnaviy yuksalishini doimo istagan shuning uchun ham koʻp bora oʻz safarlarini uyushtirgan. Abdulla Avloniy ilgʻor ziyoli kishilar bilan hamkorlikda teatr tomoshalari va matbuotdan tushgan mablagʻlarga dunyoviy ilmlarni oʻqitadigan “Usuli jadid”, yaʼni yangicha ilgʻor usuldagi maktablar ochdilar va bu maktablarda xalq bolalarini oʻqitdilar. Ular oʻz millatlaridan etuk olimlar, bilimdon mutaxassislar, madaniyat arboblari etishib chiqib, yurtni obod, Vatanni ozod, farovon etishlarini orzu qildilar va bu yoʻlda fidoyilik koʻrsatdilar. Abdulla Avloniyning vatanga boʻlgan muhabbatini teatr olamidagi faoliyatidan ham koʻrib guvohi boʻlishimiz mumkin. Adib teatrdan tushgan mablagʻni ezgu ishlarga, maktablaru madrasalar qurish yangi oʻquv asarlar yaratishga sarflaganlar. Adibning bugungi kunda ham ezʼzozlanishi, buyuk maʼrifatbarvar deyilishining asosiy sababi ham ularning ezgu buyuk ishlari va mehnatlaridandir.

Shu bilan birgalikda “Nashriyot” shirkati tuzib, Xadrada «Maktab kutubxonasi» nomli kitob doʻkonini ochdi. Avloniyning maktabi oʻz oldiga qoʻygan maqsad va vazifalariga koʻra mashgʻulotlarni sinf-dars tizimi asosida oʻz ona tilida olib borilishi bilan eski usul maktablaridan farq qiladi. U oʻz maktabida bolalarga geografiya, tarix, adabiyot, til, hisob-kitob, hikmat kabi fanlardan muayyan maʼlumotlar beradi. Adibning har bir fanda ilgʻor har bir sohada yuqtuqlarga boʻy ekanligi bilan oʻz maqsadi yoʻlida tinim bilmaganlarini, maqsadlariga erishib nafaqat oʻz hayotlarini, balki oʻz ona vataniga ulkan ishlar qilib, iz qoldirganlarini guvohi boʻlamiz.

Abdulla Avloniy 1917-yil toʻntarishidan keyin, 1918 yildan boshlab Respublikamizda oʻqituvchilar uyushmasi, qorovullar, tunukachilar, konchilar, hunarmandlar va bosmaxona xodimlarining kasaba uyushmalarini tashkil qilib, ularga rahbarlik qiladi. Adib har doim oʻz vaqtini ezgu va ulugʻ ishlarga sarf etganlar va buni bizga ham tavsiyalarida qoldirganlar.

Avloniy Turkiston Respublikasi milliy Komissariyatining masʼul xodimi sifatida milliy urf-odatlar va yangicha madaniy normalar hamda qonunlarga doir masalalar bilan shugʻullanadi. 1919-1920 yillarda Avloniy Afgʻonistonning Hirot shahrida Sovet

elchixonasida bosh konsul bo'lib ishladi. Abdulla Avloniy konsul bo'lib ishlagan yillar oz' yurtlari va Afg'oniston xalqlari orasida do'stona munosabatni shakllantirishda jonbozlik ko'rsatib Afg'on shohi tamonidan ham izzat va e'tiborga musharaff bo'lgan adiblardan biri bo'lib hisoblanadi.

Xulosa qilib shuni aytish lozimki, Avloniy ijodiy merosi ma'naviy-ma'rifiy tarbiya g'oyasining targ'ibotchisidir. Uning asarlarida ilgari surilgan ta'lim-tarbiyaga oid fikrlar milliy ma'naviyatimiz rivojlanishida qimmatli bir manba bo'lib xizmat qiladi. Bu ulug' adib ijodi, amaliy faoliyati bugungi kun yoshlarimiz uchun ibrat maktabi, desak adashmaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning Qatag'on qurbonlarining merosini yanada chuqur o'rganish va ular xotirasini abadiylashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida 2020-yil 8-oktabr №5598-sonli Farmon.

2. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq - Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2019. - 96 6et.

3. Odiljonovna, Mirzayeva Faroxat, and Mamadaliyeva Fotima. "XALQ OG 'ZAKI IJODI ASOSIDA YOSHLARNI MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYALASH." *Conference Zone*. 2022.

PRAGMALINGVISTIK TADQIQOT USULI: ASOSIY YO'NDASHUVLAR VA KATEGORIYALAR

Yunusova M.Sh., BuxDU stajyor-tadqiqotchisi, O'zbekiston

Annotatsiya. Ushbu maqolamizda tilshunoslikning muhim va dolzarb yo'nalishlatidan biri "Pragmalingvistika " haqida so'z yuritilgan. Maqolamizda bu yo'nalishning asosiy yondashuv va kategoriyalarini ochib berishga harakat qildik. Bu yo'nalish ,avvalambor, chet tilshunoslari tomonidan fanga alohida oqim sifatida olib kirilganligi va pragmalingvistikaga turli tomondan qarashlari ochib berilgan. Ularning qarashlari va fikr-mulohazalari maqolamizdan joy olgan. Ishimizda pragmalingvistika tadqiqot usuli: asosiy yo'ndashuvlar va kategoriyalari tadqiqqa tortilgan.

Kalit so'zlar: Pragmalingvistika, pragmatika, kognitiv yondashuv va tilshunoslik, zamonaviy tilshunoslik, psixolingvistika, aloqa nazariyasi, nutqiy faoliyat.

Hozirgi vaqtda og'zaki muloqot muammolari kabi tilshunoslik fanlari va bir qator turdosh fanlarning diqqat markazida psixolingvistika, sotsiolingvistika, neyrolingvistika, aloqa nazariyasi o'rganilmoqda. Nutq tadqiqotining istiqbolli yo'nalishlaridan biri nutq faoliyatini o'rganuvchi lingvistik pragmatikani yoqlash bilan bir qatorda tildan foydalanish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlash nuqtayi nazaridan ma'ruzachilarning birliklari va maqsadlari yoritilmoqda.

Pragmatika tilni o'rganishning maxsus yo'nalishi sifatida, eng boshidan mavjudligining o'zini juda keng va cheksiz ilmiy intizom ekanligini e'lon qildi. Pragmatikaga oid har bir ish tadqiqot predmeti qayta belgilanganligidan boshlandi. N.D.Arutyunova fikricha, muallifning pragmatik tushunchasi til, ilmiy doirada asta-sekin qaror bilan bog'liq yo'nalish sifatida pragmatikani tushunish tasdiqlandi. Tilning faoliyatini tavsiflashning turli xil muammolari: a) undan umumiy kommunikativ foydalanish; b) kommunikativ ta'sir muayyan maqsadlar uchun va har bir auditoriya uchun; v) erishish usullari va shartlari; d) bayonotni tushunish va izohlash; e) yashirin